

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v99.2023.19>*М. С. Уткіна*

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ Й ВИКЛИКИ¹

Постановка проблеми. Організована злочинність становить постійну загрозу і значний ризик для світової економіки та безпеки громадян у всьому світі. Незаконна діяльність організованих злочинних груп, як-от легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, торгівля наркотиками та торгівля людьми, завдає значної шкоди окремим особам і громадам, а також цілісності й стабільності фінансовим системам і установам.

Фінансові злочини можуть підірвати цілісність і стабільність фінансових ринків та установ. Для ефективної боротьби з організованою злочинністю актуалізується питання дослідження методів та стратегій, які використовують ці групи, а також те, як вони адаптуються до мінливих обставин.

Метою статті є дослідження й визначення ролі фінансового моніторингу організованої злочинності, виокремлення основних викликів, що можуть поставати та головних тенденцій.

Виклад основного матеріалу. В цілому, відповідно до чинного законодавства, фінансовий моніторинг становить собою сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1].

З урахуванням даного визначення, фінансовий моніторинг організованої злочинності слід розглядати як процес виявлення, аналізу та відстеження фінансових транзакцій, які можуть бути пов'язані з організованою злочинністю. Організована злочинність постійно змінює свої тактики, адаптуючись до нових технологій і правових заходів, тому фінансовий моніторинг є важливим інструментом для боротьби з цим явищем.

Організована злочинність завдає величезних збитків економіці та суспільству Європейського Союзу. Організована злочинність стає все більш динамічним і складним явищем, оскільки вона стає все більш взаємопов'язаною, транснаціональною та цифровою [2].

Глобалізація організованої злочинності створює доволі серйозну проблему для правоохоронних органів, ускладнюючи можливість викривання таких злочинних мереж. Нові тенденції в організованій злочинності включають все більше використання технологій для фінансових операцій. З урахуванням сьогоденних тенденцій розвитку фінансових ринків, слід виокремити наступні головні тенденції при провадженні фінансового моніторингу організованої злочинності. Зокрема:

¹ Робота виконана за підтримки Британської Академії, за фінансування за схемою RaR/100538

– використання криптовалют. Наразі все більше використовуються криптовалюти для здійснення анонімних та фінансових транзакцій, які не можуть відслідковуватись. Це створює виклик для традиційних методів провадження фінансового моніторингу, оскільки криптовалюти дозволяють приховати походження коштів. Компанія з аналізу блокчейнів Chainalysis проводила дослідження у 2020 році щодо транзакцій із криптовалютами.

Так, за даними, одержаними компанією, приблизно 2,1% усіх транзакцій були пов'язані з незаконною й неприпустимою діяльністю, такою як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, й «темними», «прихованими» мережами. За всіма криптовалютами, які відстежує Chainalysis, загальний обсяг транзакцій зріс до 15,8 трильйона доларів у 2021 році, що на 567% більше, ніж у 2020 році [3]. Такого роду «темні» мережі, згадані нами вище, схожі на невідстежуваний прихований шар Інтернету, який зазвичай використовується для зберігання та доступу до конфіденційної інформації. Тобто, ця інформація може стати доступною лише за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та не індексується пошуковими системами. Організовані злочинні групи використовують «темну» мережу для купівлі та продажу незаконних товарів і послуг, таких як наркотики, зброя та викрадена особиста інформація;

– розширення міжнародних зв'язків. Організована злочинність діє на міжнародному рівні, певним чином «стираючи» й перетинаючи кордони країн. Це ускладнює фінансовий моніторинг, оскільки необхідно співпрацювати між різними органами й підрозділами країн, їх фінансовими інституціями;

– використання нових технологій. Наразі активно впроваджуються нові технології для того, щоб обійти заходи контролю й виявлення незаконних транзакцій. Наприклад, штучний інтелект може використовуватись для маскуванню або унікального аналізу транзакцій;

– кіберзлочинність. Злочинці все більше вдаються до кіберзлочинності, такої як крадіжка особистих даних, кардінг, фішинг та інших онлайн-шахрайств, що ускладнюють процедуру провадження фінансового моніторингу;

– складні фінансові структури. Зокрема, організовані злочинні угруповання можуть використовувати складні фінансові структури, включаючи товариства з обмеженою відповідальністю, офшорні рахунки та інші методи для приховування походження коштів й доходів. Такі фінансові структури можуть використовуватись для приховування права власності на активи та ускладнення відстеження руху грошей правоохоронним органам.

Організовані злочинні групи використовують підставні компанії та посередників, щоб приховати фактичне право власності та контроль над своїми активами, що ускладнює правоохоронним органам ідентифікацію кінцевих бенефіціарних власників активів. Крім того, вони також використовують слабкі місця міжнародної фінансової системи для переміщення та відмивання грошей через кордони;

– диверсифікація діяльності. Організовані злочинні групи виходять за межі традиційних сфер, таких як торгівля наркотиками та зброєю, щоб брати участь у незаконній діяльності, такій як торгівля людьми, кіберзлочинність і шахрайство.

Така диверсифікація діяльності ускладнює правоохоронним органам ефективне припинення злочинної діяльності.

Наприклад, торгівля людьми є високоприбутковою та малоризиковою діяльністю для злочинних організацій, оскільки передбачає експлуатацію вразливих осіб для трудової та сексуальної експлуатації. За останні роки правоохоронні органи ЄС провели кілька розслідувань щодо відмивання доходів від торгівлі наркотиками за допомогою криптовалют [4]. Дана диверсифікація дозволяє організованим злочинним групам зменшити ризик, поширюючи свою діяльність на численні галузі та юрисдикції.

На нашу думку, в контексті ефективності розслідування, превенції й боротьби з організованою злочинністю, важливості набуває співпраця та обмін інформацією між правоохоронними органами, фінансовими установами, підрозділами фінансової розвідки.

Складність і транснаціональний характер організованої злочинності вимагають скоординованої відповіді з боку багатьох відомств, організацій й інституцій. Зокрема, розвиток й діяльність підрозділів фінансової розвідки базується на обміні інформацією між установами, включаючи правоохоронні органи, інші державні установи та організації приватного сектора. Проте, слід наголосити на тому, що законодавчі, технічні і культурні бар'єри можуть доволі обмежувати вільний потік інформації.

Як нами уже було виокремлено вище, організована злочинність часто включає складні фінансові операції та структури, які перетинають міжнародні кордони, що ускладнює для будь-якого підрозділу чи установи повне розуміння та припинення злочинної діяльності. Обмін інформацією між правоохоронними органами та фінансовими установами може допомогти виявити закономірності та зв'язки між злочинною діяльністю та окремими особами, а також може допомогти визначити нові та нові загрози.

Наприклад, фінансові установи можуть надати правоохоронним органам цінну інформацію про підозрілі транзакції та діяльність на рахунках, яка потім може бути використана для розслідування та припинення діяльності організованої злочинності.

Міжнародна співпраця також має вирішальне значення в боротьбі з організованою злочинністю. Оскільки організовані злочинні групи часто діють у кількох юрисдикціях, правоохоронні органи та фінансові установи повинні співпрацювати, щоб обмінюватися інформацією та координувати свої зусилля. Це може включати обмін розвідувальними даними, проведення спільних розслідувань і надання взаємної правової допомоги.

Співпраця між правоохоронними органами та приватним сектором також має вирішальне значення у боротьбі з організованою злочинністю. Фінансові установи, зокрема, відіграють вирішальну роль у виявленні та запобіганні легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та іншим фінансовим злочинам. Наприклад, вони повинні впроваджувати заходи протидії відмиванню грошей (AML) і повідомляти про підозрілу діяльність відповідним органам.

Щоб подолати проблеми, які можуть виникати при провадженні фінансового моніторингу організованої злочинності, уряди можуть встановити й визначити механізми співпраці та обміну інформацією між правоохоронними органами та фінансовими установами. Зокрема, вони можуть включати:

(1) спільні цільові та робочі групи. Правоохоронні органи та фінансові установи повинні спільно працювати над конкретними справами чи розслідуваннями. До складу цих груп мають входити представники відомств і установ, і здійснювати спільну співпрацю з метою обміну інформацією, проведення розслідувань й розробки стратегій в контексті припинення злочинної діяльності;

(2) договори про взаємну правову допомогу та угоди про екстрадицію. Зокрема, вищезазначені акти є міжнародними угодами, які передбачають розподіл правової допомоги та видачу злочинців між країнами. Ці угоди можуть сприяти співпраці між правоохоронними органами та фінансовими установами, забезпечуючи правову основу для обміну інформацією та «переслідування злочинців» через кордони;

(3) угоди про обмін інформацією, які можуть бути укладені між правоохоронними органами та фінансовими установами для полегшення обміну інформацією для конкретних розслідувань або справ. Ці угоди також можуть укладатися між різними країнами. Такого роду угода може визначати типи інформації і умови, за яких такою інформацією можна ділитися;

(4) підрозділи фінансової розвідки (ПФР) є державними установами, відповідальними за отримання, аналізування та розповсюдження фінансової розвідки правоохоронним органам і фінансовим установам. Вони можуть допомогти виявити та відстежити злочинну діяльність і фінансові злочини, аналізуючи фінансові операції та виявляючи підозрілі моделі;

(5) об'єднані робочі групи з протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом та незаконного фінансування, що можуть виступати як спеціалізовані групи, які розслідують питання відмивання грошей та інші фінансові злочини. Ці групи зазвичай повинні включати представників як правоохоронних органів, так і фінансових установ, і вони можуть бути створені на національному або міжнародному рівнях;

(6) міжвідомчі та транскордонні угоди про співпрацю – це угоди між правоохоронними органами та фінансовими установами з різних країн, які встановлюють основу для співпраці та обміну інформацією. Ці угоди можуть містити положення про обмін розвідданими, проведення спільних розслідувань і надання взаємної правової допомоги.

На нашу думку, будь-які підходи до вирішення проблем щодо провадження фінансового моніторингу організованої злочинності можуть бути ефективними лише в комплексі та ефективному поєднанні з активною співпрацею між усіма зацікавленими сторонами, такими як правоохоронні органи, фінансові установи, урядові органи та громадськість. Важливо збалансувати провадження фінансового моніторингу із принциповими аспектами щодо захисту особистої приватності й прав громадян в цілому.

Висновки. З урахуванням зазначеного вище, фінансовий моніторинг організованої злочинності слід розглядати як процес спостереження, аналізу та відстеження

фінансових операцій, які можуть бути безпосередньо пов'язані з організованою злочинністю. Організована злочинність може включати різноманітні злочини, які здійснюються структурованими групами злочинців, орієнтованими на отримання користі через діяльність, яка носить незаконний характер.

Фінансовий моніторинг організованої злочинності є важливим елементом в інструментарії щодо протидії й боротьби зі злочинністю, оскільки допомагає дотримуватися антикорупційних та протидіючих тероризму законів, а також забезпечує безпеку не лише фінансової системи та громадян, а й стабільність національної безпеки в цілому.

Література

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06 грудня 2019 р. № 361-IX. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
2. Eamonn N (2022). Organised crime in Europe: Emerging trends and policy challenges. Think Tank. European Parliament. At a Glance. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2022\)729338](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2022)729338)
3. Chainalysis Team (2022). Crypto Crime Trends for 2022: Illicit Transaction Activity Reaches All-Time High in Value, All-Time Low in Share of All Cryptocurrency Activity. <https://blog.chainalysis.com/reports/2022-crypto-crime-report-introduction/>
4. Europol (2021). Cryptocurrencies: Tracing the evolution of criminal finances. Europol Spotlight Report series. Publications Office of the European Union. Luxembourg. <https://data.europa.eu/doi/10.2813/75468>.

Анотація

Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг організованої злочинності: основні тенденції й виклики. – Стаття.

Стаття присвячена комплексному аналізу сучасного стану фінансового моніторингу як одного із найбільш дієвого й ефективного інструменту боротьби й протидії організованій злочинності. У статті коротко охарактеризовано методи провадження фінансового моніторингу, що використовують правоохоронні та контролюючі органи з урахуванням їх переваг та недоліків.

Зокрема, увага була акцентована на різних видах організованої злочинності, таких як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним й протиправним шляхом, шахрайство, кіберзлочинність, фінансування тероризму й розповсюдження зброї масового знищення. У статті автором також було визначено й коротко охарактеризовано основні останні тенденції щодо організованої злочинності, а також – як ці тенденції впливають на «ландшафт» фінансового моніторингу.

Були проаналізовані проблеми, з якими стикаються правоохоронні та регуляторні органи при впровадженні ефективних стратегій фінансового моніторингу, і рекомендаціями щодо напрямів їх вирішення. Серед викликів, які були визначені, – глобалізація фінансових ринків та необхідність координації міжнародних зусиль у боротьбі з фінансовою злочинністю. Також були виокремлені проблеми забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних клієнтів у процесі збору та обробки фінансової інформації.

Автором були розглянуті нові методи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним й протиправним шляхом, зокрема: створення фіктивних бізнесів, які ускладнюють виявлення та припинення злочинних схем. Злочинні угруповання з постійно зростаючою сміливістю та складністю розширюють свої дії, використовуючи фінансові канали для легалізації набутого незаконним шляхом капіталу. У зв'язку з цим, розробка та впровадження ефективних фінансових моніторингових стратегій є життєво важливим завданням для правоохоронних органів та фінансових установ.

Ключові слова: злочинні доходи, легалізація (відмивання) доходів, організована злочинність, фінансові злочини, фінансовий моніторинг.

Summary

Utkina M. S. Financial Monitoring of Organised Crime: Main Trends and Challenges. – Article.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the current state of financial monitoring as one of the most effective and efficient tools for combating and countering organised crime. The article briefly describes the methods of conducting financial monitoring used by law enforcement and control bodies, taking into account their advantages and disadvantages.

In particular, the attention was focused on various types of organised crime, such as legalisation (laundering) of proceeds obtained by crime and illegal means, fraud, cybercrime, financing of terrorism and proliferation of weapons of mass destruction. In the article, the author also identified and briefly characterised the main recent trends in organised crime and how these trends affect the “landscape” of financial monitoring.

The problems faced by law enforcement and regulatory bodies in implementing effective financial monitoring strategies were analysed, and recommendations were made for their solution. Among the challenges identified are the globalisation of financial markets and the need to coordinate international efforts in the fight against financial crime. Problems of ensuring confidentiality and protection of clients' data in collecting and processing financial information were also highlighted.

The author considered new methods of legalisation (laundering) of income obtained by criminal and illegal means, particularly the creation of fictitious businesses that make it difficult to detect and stop criminal schemes. Criminal groups are expanding their operations with ever-increasing boldness and sophistication, using financial channels to launder ill-gotten wealth. In this regard, developing and implementing effective financial monitoring strategies is a vital task for law enforcement agencies and financial institutions.

Key words: criminal proceeds, legalisation (laundering) of income, organised crime, financial crimes, financial monitoring.